

Josep PERARNAU I ESPELT

EL TESTAMENT DE GUILLEM MARRELL,
PARENT DE NICOLAU EIMERIC

Hom segurament recorda que, en el fort de llur polèmica contra l'inquisidor Nicolau Eimeric, els jurats de la ciutat de València, duts, suposo, pel convenciment que d'aquesta manera el blasraven, l'anomenaren «frare Nicholau Eymerich, àlias Marrell»;¹ cal suposar que per la mateixa raó, segles més tard, a Mallorca els antilulistes eren anomenats *marrells*. És natural que hom especulés entorn de l'origen i, per tant, del sentit del motiu esmentat.

El document que avui publico sembla inclinar definitivament la balança a favor de l'explicació que considera «Marrell» un nom d'alguna manera vinculat a la família de Nicolau Eimeric. Ara sabem que el capellà-rector de l'hospital de Pedret de Girona, Guillem Marrell, tenia un germà, argenter d'ofici segons que sembla, el qual nomia Bernat Eimeric; tenim, doncs, que a començament del segle XIV en una família gironina un germà era conegut amb el cognom de Marrell i l'altre amb el d'Eimeric. A partir d'ací hom es pot preguntar com s'explica aquesta situació i fer totes les hipòtesis, començant per la de si l'esmentat Bernat Eimeric no hauria perdut el seu cognom de naixença i portaria el d'Eimeric pel fet d'haver-se casat amb una pubilla. Sigui, però, la que sigui la resposta encertada, sembla enraonat de pensar que l'inquisidor Nicolau era conegut amb els dos apel·latius pel fet d'ésser membre de la branca gironina que, tot i procedir del tronc Marrell, havia pres el cognom d'Eimeric. Més encara, hom es pot preguntar, sense que per ara sigui possible d'advertir cap resposta, si el Bernat Eimeric, argenter, no era el pare o l'avi de l'inquisidor.

El testament de Guillem Marrell, però, és interessant per d'altres aspectes, que em limitaré a assenyalar: la notícia sobre l'escola de cant en ple

1. Vegeu Andrés IVARS, *Los Jurados de Valencia y el inquisidor fr. Nicolás Eymerich*, dins «Archivo Ibero-Americano», VI (1917), 68-159, en particular 143-144 i 148; del mateix autor, *Adiciones al artículo Los jurados de Valencia y el inquisidor fr. Nicolás Eymerich*, en idèntica publicació, XV (1921), 212-219, en particular 216-218; i la recensió feta pel mateix Ivars del llibre de Joan AVINYÓ, *Història del lulisme*, Vilanova i la Geltrú 1925, en la col·lecció esmentada, XXV (1926), 134.

funcionament en la seu de Girona;² la que tant l'hospital de la mateixa seu com el Nou de la ciutat esmentada tenien cada un capacitat per a vint acollits (els cinc sous de la deïxa s'han de repartir a base de tres diners per cap; per tant, els seixanta diners dels cinc sous abasten en cada cas per a vint persones), i la complementària d'ésser institucions més per a pobres que per a malalts (en tots dos casos, els estadans beneficiaris de la deïxa són qualificats com a «pauperibus»); i la precisa distinció entre els «pobres de Jesucrist que capten de porta en porta»³ i els frares mendicants, els quals no entrarien en aquesta categoria.

Justament el fet que Guillem Marrell fos capellà-rector d'un hospital per a malalts («domus infirmorum de Pedreto»), i que, en canvi, tant les deixes com el bloc de l'herència anessin respectivament als pobres dels dos hospitals gironins i als pobres captaires i no a la família obliga a plantejar el problema de si Guillem Marrell no tenia tendències pauperístiques, tan qualificadores i comprometedores en aquells moments. Cal, però, tenir present que els considerables legats per a misses no permeten de definir-lo com a «espiritual» estricta.

L'herència de Guillem Marrell és considerable: una casa llegada a una institució eclesiàstica, una quantitat en diner líquid d'entorn de dos mil dos-cents cinquanta sous i dos morabatins (equivalents a vint-i-sis sous més)⁴ en deixes *mortis causa*, ultra un bloc no quantificat per a pobres captaires;⁵ d'aquest considerable conjunt, la família només en rep, amb seguretat, trenta sous, equivalent a l'u per cent del segon concepte, molt menys en relació a tota l'herència.

Davant aquest fet és de suposar que la família Eimeric estés fortament descontenta del seu parent Marrell i que s'hi congríés o enfortís un clima

2. Aquesta dada pot afegir-se a les aplegades per Lluís BATLLE I PRATS, *La escuela de la Catedral*, del recull *La cultura a Girona de l'Edat Mitjana al Renaixement* (Col·lecció de Monografies de l'Institut d'Estudis Gironins 7), Girona 1979, 281-309, en particular, 285-288.

3. L'expressió «pauperes Ihesu Christi euntes hostiatim» es pot comparar materialment amb la frase «que no quiram del pa per les portes», de la protesta-requesta presentada per frare Guillem Martí, ministre dels terciaris franciscans o beguins de Barcelona el 15 de juliol de 1312, publicada en el meu *L'Alia Informatio Beguinorum d'Arnau de Vilanova* (Studia, textus, subsidia II), Barcelona 1978, 97; això no obstant, el fet que Guillem Marrell excloués de la seva herència qualsevol persona *cuiuscumque ordinis* en deixava automàticament fora també els membres del terç orde franciscà.

4. Amb data de 24 de setembre de 1320 trobo a Girona l'equivalència de 40 morabatins amb 520 sous, cosa que dóna tretze sous per cada morabatí, Arxiu Diocesà de Girona, *Sèrie G 3*, f. 27'.

5. Si, tal com és de suposar, en aquest capítol dels béns restants hi havia algun llibre (remarquem que Guillem Marrell no n'exceptua cap dels que possiblement posseïa), la seva suma podia equivaldre a una quantitat considerable.

anti-pauperístic. ¿Són aquestes impressions d'infantesa una de les claus del capteniment del futur inquisidor contra els continuadors del moviment pauperístic o simplement reformista en la segona meitat del segle XIV? L'únic que puc dir és que l'any 1322 Eimeric tenia almenys sis anys.⁶ Però el parent Marrell no morí aleshores (el testament ens diu explícitament que, en fer-lo, no estava malalt, ans «sanus»), car el 5 de març de 1325 (1324) encara era viu i ocupava el mateix lloc;⁷ en canvi, el 6 d'agost de 1333 ja havia tingut, almenys, dos successors en el càrrec,⁸ cosa que permet de pensar que devia morir no gaire més tard del 1325, quan Nicolau Eimeric tenia al voltant dels deu anys; en aquesta edat és normal que participés en el malhumor familiar per una herència que, tot i ésser prou consistent, se'ls volatilitzava.

Podem esperar d'altres clarcies procedents d'arxius de Girona? Desitjaria que la publicació d'aquest testament i les hipòtesis que obre incitessin a cercar-les.

1322 setembre 29. [Girona]

Girona, Arxiu Diocesà,
G (*Notularum*) 3, ff.
171^v-173^v

Guillem Marrell, rector de l'hospital de Pedret a Girona, fa el testament transcrit a continuació.

Encapçala el text la paraula *Testament* de mà del s. XVII; al marge superior del f. 172^v *Pro Beneficio Confratriae Sedis* de mà idèntica.

In Christi nomine. Ego, Guillelmus Marrelli, clericus et rector domus infir-

6. Aquesta afirmació es basa en les dades següents: d'una banda el fet, fins ara desconegut, que Nicolau Eimeric, «de ordine predicatorum», rebé l'orde del sotsdiaconat en la seu de Girona el 20 de setembre de 1337; la dada consta en l'Arxiu Diocesà de Girona, *Sèrie T* 274, f. 49^v. D'altra banda, la llei segons la qual només a vint-i-un any hom podia rebre l'orde del sotsdiaconat, tal com hom pot veure en Sant Ramon de PENYAFORT, *Summa de paenitentia* curantibus Xaverio OCHOA et Aloisio DÍEZ (Universa Bibliotheca Iuris 1 B), Roma 1976, 637; per tant, el naixement de Nicolau Eimeric s'ha de col·locar abans del 20 de setembre de 1316. Afegiré que el nostre personatge era ordenat sacerdot també a Girona el 29 de maig de 1344; la dada consta en el registre esmentat, f. 92^r.

7. En aquesta data apareix amb els qualificatius de «clericus domus infirmorum de Pedreto» i de «rector capelle domus infirmorum Gerunde» en l'Arxiu Diocesà de Girona, *Sèrie G* 5, f. 13^v i 14^r; remarquem la repetició de la paraula *infirmi-malalts* en relació a Pedret; vegeu la prescripció relativa a aquests pobres en l'Arxiu de la Catedral de Girona, *Llibre d'En Calçada*, f. 13 (cf. «Analecta Sacra Tarraconensia», XXII [1949], 95).

8. «...cum beneficium rectorie curatum ecclesie sancti Iacobi de Ped(r)eto, domus infirmorum Gerunde, vaccet ad presens per renunciacionem per Petrum de Cumbis,

morum de Pedreto, sanus etc., condo, facio et ordino meum testamentum, in quo eligo manumissores meos, videlicet discretum Bernardum Barrau,⁹ clericum, et Guillelmum de Torrente et Raymundum de Clota seniore, clericos ecclesie Gerundensis, quibus, et etiam duobus eorum si tercius nollet vel non posset interesse, dono plenum posse quod incontinenti post mortem meam petant, exhigant et recipiant omnia bona mea mobilia et immobilia, ubicumque sint, et ea sine eorum dampno dividant et distribuunt prout hic inferius scriptum invenerint ac etiam ordinatum. Dono etiam dictis meis manumissoribus et cuilibet eorum, quantum ad causas, plenam et liberam potestatem super premissis agendi et defendendi, etc., et litem contestandi et procuratorem et procuratores constituendi ante litem contestatam et post, ut melius et laucius fieri possit.

In primis volo et mando omnes iniurias meas restitui et omnia debita mea persolvi simpliciter et de plano de bonis meis et sine strepitu iudicii et figura. Eligo autem sepulturam meam in ciniferio ecclesie sedis Gerunde, videlicet in tumulis ipsius cimiterii, in quibus confratres confratrie dicte sedis, cuius ego sum confrater, consueverunt sepeliri. Et dimitto cruci eius-||-dem sedis, quam interesse volo dicte mee sepulture, v solidos. Item, cruci ecclesie sancti Felicis Gerunde, v solidos. Item, cruci sancti Martini de Costa Gerunde, tres solidos. Item, cruci sancti Petri de Gallicantu Gerunde, tres solidos. Item, cruci ecclesie de Mercatallo Gerunde, duos solidos; quas cruces volo ut intersint sepulture mee, alias quod non habeant ipsa legata. Item, dimitto cuilibet scolarium addiscencium in scolis cantus sedis Gerunde tempore mortis mee, qui intersint sepulture mee, duos denarios. Item, dimitto pro missis celebrandis in ecclesia sedis Gerunde octingentos solidos Barchinone pro anima mea et parentum meorum et benefactorum meorum et omnium fidelium defunctorum. Item, dimitto pro missis celebrandis in ecclesia sancti Petri de Gallicantu Gerunde, ob remedium anime mee et matris mee et Paschale, sororis mee, quondam,¹⁰ centum solidos. Item, dimitto pro missis celebrandis in ecclesia sancti Felicis Gerunde, ob remedium anime mee et parentum meorum et omnium fidelium defunctorum, quinquaginta solidos. Item, dimitto pro quodam calice argenti, ad opus ecclesie sancti Iacobi domus infirmorum de Pedreto, sexaginta solidos. Item dimitto operi capitis novi ecclesie sedis Gerunde, quadringentos solidos, in quibus intelligo esse quicquid debeam ipsi operi ratione dicte con-

f. 172^r

clericum qui ipsum beneficium obtinebat, in manibus nostris factam...», el càrrec era proveït en el segon successor, Arxiu Diocesà de Girona, *Sèrie U 5*, f. 106^r.

9. Bernat Barrau és personatge relativament ben conegut a través de la documentació de l'Arxiu Diocesà de Girona, sempre amb la qualificació de «rector hospitalis sedis Gerunde», o una d'equivalent; vegeu *Sèrie G 5*, ff. 13^v, 36^r, 46^v i 58^r i *G 6*, f. 2^r, anotacions que comencen a primers de març de 1325 (1324); en la *Sèrie U 2*, f. 3^r, l'anotació correspon al 28 de gener de 1326 (1325); cf. encara, *ibid.*, f. 28^v; i *Sèrie U 3*, f. 85^v del 9 de març del 1328 (1327).

10. *Ms* condam; ultra aquesta correcció, he afegit una *t* a *dimitto* (*dimitto*), tantes vegades repetit; i una *d* a *adiscencium* (*addiscencium*).

f. 172^v fratric vel alias. Item, dimitto tabule auri altaris sancte Marie sedis Gerunde unum morabatinum auri. Item, dimitto domibus fratrum predicatorum et fratrum minorum Gerunde, cuilibet quinque solidos et quod roget Deum pro anima mea. Item, domui sancte Marie de Carmelo III solidos. Item, dimitto pro captivis redimendis v solidos. Item dimitto pauperibus hospitalis sedis Gerunde v solidos, qui dentur eisdem pauperibus per manumissores meos, videlicet cuilibet pauperi tres denarios. Item, pauperibus hospitalis novi Gerunde v solidos sub eadem condicione. Item, dimitto pro psalteriis legendis centum solidos, que legantur per presbiteros infra xv dies post mortem meam, ad cognitionem manumissorum meorum. Item, dimitto pro helemosina panis pauperibus eroganda pro anima mea et pro iniuriis oblitis, trescentos solidos. Item, dimi-||-tto domino episcopo Gerundensi, domino meo, unum morabatinum. Item, dimitto Marie, uxori Bernardi Eymerici, argenterii Gerunde, quondam,¹⁰ fratris mei, viginti solidos, amore Dei, et quod roget Deum pro anima mea. Item, dimitto amore Dei, Engentine, uxori Francisci Margariti, civis Gerunde, nepti mee, illos ducentos solidos, quos sibi dedi in auxilium maritandi, et qui debent mihi reverti si ipsa decederet sine liberis. Item, dimitto Berengario Argenterii,¹¹ nepoti meo, x solidos, amore Dei. Item, dimitto cuilibet manumissorum meorum predictorum, viginti solidos. Item, dimitto, Guillelme de Figueriis, ancille mee, unum lectum in quo iacet, scilicet scannum et saccilectum et culcitram et capciale et unum par linteaminum et unam flaciatam et unam vanoam, que vanoa valeat x solidos et non ultra. Item, dimitto eidem Guillelme centum solidos, amore Dei. Item, dimitto sacerdoti dicte confratrie ecclesie Gerundensis, nunc stabilito in altari sancti Thome in dicta ecclesia, et suis successoribus in dicto beneficio, quoddam hospicium, quod habeo pro libero et franco alodio in Mercatello,¹² iuxta castrum de Supraporta Gerunde, quod afrontat ab oriente in carrario publico; a meridie in quodam alio meo hospicio, quod ibi habeo et in quo nunc inhabito, quod tenetur per preposituram mensis decembris in ecclesia Gerundensi; ab occidente in dicto castro de Supraporta; a circio in hospicio quod fuit Berengarie de Riaria, que alias dicitur *Na Mercadala* et in quo nunc inhabitat ipsa Berengaria, sub tali tamen condicione quod dictus sacerdos et sui successores in ipso beneficio teneantur facere annuatim in die obitus mei¹³ pro dicto hospicio anniversarium viginti presbiterorum in dicta ecclesia Gerunde, et teneatur dare idem sacerdos et sui successores in ipso beneficio cuilibet dictorum presbiterorum pro oblacione sex denarios. Retineo tamen quod dicta

.11. Aquesta és la lectura que es troba en la còpia del registre, amb la petita variant de les dues majúscules, car sembla que *Argenterii* és cognom; però tinc la impressió que ací el copista se saltà el cognom real, Eimeric, i que *argenterii* és l'ofici; m'ho fa pensar no sols el paralelisme amb unes quantes ratlles abans, on entre el nom, Bernat, i l'ofici, argenter, hi a el cognom Eimeric, ans sobretot el fet de trobar en el mateix Arxiu Diocesà de Girona, *Sèrie CP (Causes Pies)* 1, f. 14^r, amb data del 15 d'agost de 1348, un «Berengarium Eymerici, argenterium Gerunde».

12. *In marg* lo Mercatell *man s XVII*.

13. *In marg* +.

Guillelma de Figueriis, nunc ancilla mea, habeat post mortem meam ad violarium de tota vita sua tantum, si me precedere contigerit, solum inferiorem hospicii predicti, quod sacerdoti dicte confratrie superius dimitto. Et si forte dictus sacerdos, vel aliquis pro eo, faceret aliquod tedium vel impedimentum dicte Guillelme in dicto sotulo, propter quod ipsa Guillelma ibi non posset remanere nec stare in pace, volo quod in illo casu dicta Guillelma habeat et teneat ad violarium de tota vita sua totum ipsum hospicium et quod teneatur facere dicta Guillelma in ipso casu dictum anniversarium viginti presbiterorum, ut superius continetur, et tenere hospicium condirectum; post mortem autem dicte Guillelme, totum ipsum hospicium revertatur dicto sacerdoti et suis successoribus in dicto beneficio confratrie sub condicionibus superdictis; et in hiis dictam confratriam et ipsum presbiterum, sub condicionibus superdictis, heredem mihi instituo; et preterea volo quod si forte aliqui vel aliquis ex predictis, quibus superius legavi, facerent vel moverent questionem aliquam vel demandam contra manumissores meos predictos vel contra bona mea aliqua ratione, quod in ipso casu nihil habeant de legatis eis superius per me factis.

In omnibus vero aliis bonis mobilibus et immobilibus ubicumque sint, preter hec de quibus superius sum testatus, instituo et facio heredes meos universales pauperes Ihesu Christi euntes hostiatim, in quibus pauperibus non intelligo fratres predicatores nec minores, nec fratres sancte Marie de Carmelo, nec aliquos alios fratres cuiuscumque ordinis sint vel fuerint.

Et hec est ultima mea voluntas, quam volo valere iure testamenti vel saltim iure codicillorum, vel iure cuiuslibet alterius mee ultime voluntatis.

Quod fuit actum et a dicto testatore concessum et firmatum III kalendas octobris, anno Domini M CCC XX secundo, presentibus testibus ad hec vocatis specialiter et rogatis, Raimundo de Ordina et Raimundo de Clota, clericis Gerunde; Guillelmo de Rippa, de Valle Lubrica, Francisco Cigarii, de Virginibus, Raimundo Pellicerii, de Petralata, Berengario de Prato, de sancto Stephano de Occulo, et Guillelmo Regis, de Palacio archidiaconi, clericis diocesis Gerundensis.

f. 173^rf. 173^v